

A DEMOKRÁCIA KÉT RENDSZERE

Irta : Braun István

A nyugateurópai polgár először a szovjet-német háború kitörésekor kellett, hogy észrevegye, hogy életét eddig kínai fal zárta körül. A háború folyamán azután látnia kellett, hogy amíg ő a nyugati féltekén élve azt hitte, hogy minden ismer, amit ismernie kell, Keleten olyan dolgok történnek, melyeknek letezéséről fogalma sem volt. Főszre kellett vennie, hogy amíg az előtte ismert világ »demokratikus«, szabadságot hirdető országai hetek, sőt napok alatt tették le a fegyvert a fasiszta hordák előtt, Keleten szikla szilárdan áll egy birodalom, mely minden külföldös kikötés és hosszadalmas diplomáciai megbeszélés nélkül élére áll a leigázott népek szabadságmozgalmának, hogy azt végül diadalra vigye és ezzel diadalra vigye a demokrácia halhatatlan eszményét is.

A háború rést ütött a Kínai falon. És ezen a résen egy óriás körvonalai bontakoznak ki, egy óriásé, melynek több mint 25 éve jóslóják vesztét, melyet ebben a háborúban nem védett sem az Atlanti- sem a Csendes-Oceán, az állig felfegyverzett, vak gyűlölettel átítatott, embervérre szomjazó, rablásra és gyilkolásra vágyó Hitler-nemzedék ellen és a harcból mégis győztesen került ki. Az a rejtelmes erő, mely a győzelmet kivívta, nem más, mint 200 millió ember egységes akarata. — Pontosan az, aminek a neve: demokrácia.

Kétségtelen, hogy a nyugateurópai és a keleteurópai demokráciákban különbségek vannak, azonban ezek a különbségek csupán azt jelentik, hogy ez a két világ más-más szemmel nézi és értelmezi a demokráciát; egyik a régi tokiés szellemmel, a másik a haladó, a népi szellem tekintetével. Az egyik a tokiés, vagy polgári demokrácia, a másik a szociális, vagy népi demokrácia.

Athén és Róma idejében született meg az a rendszer, mely a túlvilág kegyelméből való uralkodó helyett, magának a népnek adta a jogot, hogy az saját sorsáról döntsön. Ez a demokrácia úgy indult, hogy a nép a köztereken közvetlenül irányította életét. A fejlődés azonban oda vezetett, hogy az uralkodó helyett egy uralkodó osztály vette át a vezető szerepet, melynek hatalmát a polgári demokrácia látszólag konfliktusok közé szorította ugyan, a valóságban azonban ezen korlátok olyan rugalmasak, amilyenek ezt az uralkodó osztály kívánja.

Kétségtelenül történt fejlődés. Az uralkodó szerepét egy réteg érdeke vette át és a nép most már nem egy lény, hanem egy réteg érdeke ellen vette fel a harcot. Kétségtelenül történt fejlődés, hiszen az ezelőtt még minden emberi jogától megfosztott rabszolgák hatalmas tömegei, ma már, legalább jogilag, csaknem mind szabadok (kivéve a nyugati demokráciák színes népeit) és rabságuk berrabsággá változott. Kétségtelen annak a jelentősége, hogy századunk harmincas éveiben Amerikában a New-Deal szorított egyet a polgári demokrácia anarhiáján, Angliában a bányák és a Nemzeti Bank áldamosítását utottunk, azonban ez a fejlődés csak irányt mutat, eredményt forradalom nélkül a nép soha el nem érhet, mert az uralkodó osztály soha békés fejlődéssel mást nem ad, mint engedményt. *A népnek azonban nem engedményre, hanem eredményre van szüksége.*

A demokráciának ma két rendszere uralkodik a világban. Az egyik oldalon áll

A n g l i a

»a demokrácia klasszikus hazája«, mint azt mondani szokták.

Ha azonban közelebbről vizsgáljuk a dolgokat, láthatjuk, hogy például a választási törvény milyen kétséssé teszi, vajjon az Angliában időnként megva-

lasztott Alsóház, valóban a nép többségét képviseli? Ez a választási törvény a nagy pártoknak teljes többséget biztosít. Ha Angliában 10 millió szavazóra 10 párt jut, melyek közül az elsőre 3 millió ember szavaz, akkor a többi pártok szavazatai elvesztik döntő értéküket, pedig 7 millió ember áll 3 millióval szemben. — Azután az Angol Felső Ház, mely az arisztokráciát, tehát csupán a nép jelentéktelen rétegét képviseli, megakadályozhatja az Alsóház határozatainak keresztülvitelét azáltal, hogy azt nem fogadja el. Mind ez azonban jelentéktelen ameddig a tény mellett, hogy a 400 millióos India országa ügyeibe beleszóvalhat.

Történt fejlődés Angliában is. Az angol nép a múlt században, a tragikus, diakens munkásnyomor óta, a Chartista mozgalom elnyomása óta valóban kivívott annyit, hogy Owen kezdeményezésére az uralkodó osztály eltiltotta a 9 éven aluli gyermekek gyári alkalmazását. Sőt, olyan emberséges volt, hogy a 9—16 éves gyermekek napi munkaidejét 12 és $\frac{1}{2}$ órára csökkentette. Ugyanakkor azonban belesodorta az angol népet az imperialista háborúk sorába, melyek folyamán Anglia tízezrei milliómosokká, százezrei hullákká változtak. A megmaradt munkásság életszínvonalá valóban emelkedett, ez az emelkedés azonban a törpénél is kisebb az uralkodó réteg jólétéhez viszonyítva, az áldozatokhoz viszonyítva pedig felért egy bukással. A tökéletes rendszerben rejlő törvényszerűen visszatérő válságok során azután a maga valóságában mutatkozik, mennyire ellenkezik a nép érdekeivel minden lépés, ami eddig demokratikusnak tűnt fel. Hiszen a jelentéktelen, apró pénzzel kifizetett munkásság minden válságfordulónál elveszti mindenét, míg a vagyonokat harácsoló uralkodó osztály görcsösen ragaszkodikva szerzeményéhez »beépít«, elbocsájt, de áldozatot hozni nem hajlandó. 1930-ban és az utána következő években Anglia munkásságának 20%-a volt munkanélküli, míg 1938-ban, tehát a fegyverkezés nagy iramában, másfél millió munkanélkülit mutatott ki Anglia, munkásságának tehát több mint 10%-át. A háború után megejtett választások előtt súlyos jelentőségű szocialista programmal állt a munkáspárt a nép elő és a nép hatalmas tömegekben tette magáévá azt a programot, mely nem forradalmi és megalkuvásokkal teli, de mégis egy lépés lenne bal felé. Ma azonban ugyan ez a »Munkás«-kormány Indonéziába viszi a népet és az a nép, mely kényeret és békét kívánt, ma harcot, hadijelentéseket és profuntot kap helyette.

A polgári demokrácia másik képviselője

A m e r i k a,

olyan kincset mondhat magának, mely jellemző helyzetére. Amerika valóban »Új Világ«, mely hatalmas, még ki nem merített anyagi forrásokkal rendelkezik. Természetes, hogy az a rendkívüli helyzet, melyben ez a világrész él, ranyomta bélyegét annak egész életére, politikai kiépítésére és gazdasági rendszerére is. Mégis az a demokrácia, amely Amerikában található, néhány kütönös részlettel rendelkezik. Első sorban az egyes államokban érvényes választási törvények során, néhány olyan intézkedést találunk, ahol a nép választó joga a polgárok műveltségétől, sőt anyagi helyzetétől is függ. Itt tehát a népakarat megnyilvánulásáról nem beszélhetünk. A 14 millió lelket számláló színes nép politikai jogai még papíron is csak korlátozottak. Ezzel szemben a mértektelennek látszó szabadság hazájában a szabadság még ezen felül is erősen korlátozott. Roosevelttel hivatalbajutása idején Amerika megtette az első lépést az infláció felé. 1929 és 1933 között évenként kb. 180 millió métermázsa felesleges, eladatlan és eladhatatlan búza termett Amerikában. A bankok ezrei csukták be kapuikat és százezrek, különösen az apró emberkéék, veszítették el törpe betétjüket. *Amerika lakosságának majdnem $\frac{1}{2}$ -a támogatásra szorult.* A munkanélküliek száma 12 milliót tett ki. Roosevelttel megteremtve a National Recovery Administration-t, eltörölte a parasztdóssággi, csökkentette a szent dollár értékét és az állam beleszólt a termelés minden ágába. Az uralkodó réteg egy részének ellenkezése dacára újabb megalkuvás történt a nép felé, vég-

eredményben az uralkodó réteg javára. Azonban ez is csak engedmény volt és nem eredmény és a súlyos kérdéseket Roosevelt reformjai sem oldották meg, s azok nem oldódtak meg egész napjainkig, a rettenetes, véres, mindent tönkretévő, mindent elsöprő életet, lelkét romboló háború idejéig sem és ma. 1946 elején Amerikában 2 millió munkanélküli döngeti a polgári demokrácia falait.

A polgári demokráciák jellemzésénél meg kell még említenünk, hogy elkezvelhetetlen a demokrácia, ha az csak egy ország belső politikai és gazdasági java, míg kifelé, külpolitikailag, a legtokéletesebb erőszak irányát valójában magáénak. Már pedig visszatekintve az elmondottakra, különösen Anglia történetére, azután kicsit elgondolkodva a szabad szemmel mindenki számára jól látható eseményeken, észre kell vennünk, hogy a nagyok és a hatalmasak, gazdagok és erősek, irányítják nyugaton a világ sorát, rántják magukkal a gyenge, szegény és kis népek sokkal számosabb tömegét. *Piacot keresve féktelen gazdasági szabadságuk során túlermeljt javaik elhelyezésére, a piacokat egymódon túlálják meg, — fegyverrel.* Otthon nem tudnak kényeret adni, mert az uralkodó osztály nem hajlandó megosztani kincsét a dolgozókkal, félve a belső forradalomtól, más népeket akar leigázni, idegen földet elrabolni és ezt csak egy módon érheti el, — tűzzel, vassal, ártatlan vérrrel.

Éppen ezért a polgári demokrácia, imperialista tulajdonságánál fogva választható el legelősebben a Népi Demokráciától, melynek egyik és legteljesebb képviselője, az elmúlt világgháború hőse, az

Sz. Sz. Sz. R.

Míg a polgári demokráciák azt hiszik, hogy lassú fejlődéssel tökéletesednek, a valóságban azonban csak helyben topognak, a Szovjet demokráciája két évtized alatt megkapta végleges formáját. Intézmények, melyek nyugaton évszázadok óta megvalósíthatatlanok — mert nem felelnek meg az uralkodó osztály érdekeinek — 25 év alatt valósultak meg a demokrácia igazi formájában. Lehet, hogy ezek az új demokratikus intézmények kényszer alatt születtek, fejlődtek és alakultak ki, de kényszer alatt született meg a Magna Charta, a Bill of Right és a New Deal is. Visinszkij egyszerű észinteséggel és logikával mondja: »Az állam működése: igazgatás, a társadalmi viszony rendezése és ez menthetetlenül kapcsolatos az elnyomás, a kényszer valamilyen formájával. Minden államigazgatás természetes következménye a kényszer... Aki ezzel nincs tisztában, az nincs tisztában az állam feladatával sem.« Végeredményben meg kell állapítanunk, hogy valamilyen rendszer demokratikus voltának nem lehet jobb és tökéletesebb próbaköve, mint annak politikája. Az a kérdés, hogy vajjon a politikai vonalvezetés valójában a nép legszűlesebb rétegeit szolgálja-e. Ha pedig erre a kérdésre felelünk, a szovjet demokrácia politikai vonalvezetése minden feltétel, minden hátsó gondolat és öns érdek nélkül csak a népet, csak annak nagy tömegeit szolgálja. Háromszor változott az elmúlt 25 év alatt a Szovjet alkotmánya a színt, ahogy ezt a nép, a demokrácia törvényei alapján kívánta. Az 1918-as RSzFSzR alkotmányától kezdve, az 1924. évi alkotmányon keresztül, az 1936-ban véglegesen kialakult Sztalinai alkotmányig a nép minden rétege részt vett az Állami Alapokmány befektetésében. Athén és Róma népe, a maga idejében, a köztereken intézte ügyeit. Azt mondták Nyugaton, hogy az államügyek bonyolult volta, a nép gyarapodása és még sok minden ma már ezt lehetetlené teszi. A szovjet demokrácia bebizonyította, hogy ez hazugság. Az összejövetelék, a Népbizottság, a Városi Bizottságok intézménye lehetővé teszi, hogy a nép igenis beleszóljon sorsába. De nemcsak lehetővé teszi, meg is követeli a néptől, s az fellemlheti szavát, elmondhatja kifogásait, egyetlen szempont figyelembevételével: *ez a demokrácia nem az egyéneké, nem az osztályoké, hanem a legszűlesebb néptömegeké.* Ha ezt elveszti szem elől, bírálata elveszett. A főváros nyárspolgár ma láthatja, hogy a 16 tagállamból és 50 népcsoportból álló Szovjet nép-állam milyen rendíthetetlenül állta a harcot a világ leghatalmasabb hadseregével szemben, éveken keresztül, a második front nélkül. Lengyelország, Francia-

ország, Hollandia, Belgium, az Angol-Expedíciós Hadsereg... árulások, kishitűség, szervezetlenség, önérdék, osztályérdék és mindenütt a szörnyű bukás.. Ez volt a polgári demokrácia. Sztaljingrád, — a népi demokrácia vasökle.

És a háború után, amíg ma Amerikában és Angliában megbeszélés megbeszélést ér a hadigazdálkodást felváltó békerend megszervezéséről, a szovjet demokrácia minden megrázkódtatás nélkül folytatja a háború miatt más irányba terelődött öt éves tervének kivitelét és új termelési terv kidolgozását. Mert Amerikában és Angliában ezt a kérdést megint nem a nép tárgyalja, ott ma megint nem a nép valódi jóléte a fontos, csupán az, hogy az uralkodó réteg megtalálja a számításait, a nép pedig annyihoz jusson, hogy ne gondoljon emberi jogaira. A szovjet demokráciában az alkotmány ezt a kérdést már rége elintézte. A Sz. Sz. Sz. R. minden polgárának joga van munkára és a munkájának megfelelő fizetésre.

A szovjet demokrácia mellett most fejlődik és alakul ki a népi demokráciának még egy formája; véres, önfeláldozó harcokban, hősi küzdelemben, formálódott alakja

A FÖDERATÍV JUGOSZLÁV NÉPKÖZTÁRSASÁG

Miután a magunk házatájáról beszélünk, miután a magunk otthonáról és napjainkról esik szó, a kérdés részben sokkal könnyebb, részben sokkal nehezebb, mint az eddig tárgyaltak. Könnyebb, mert az állam kialakulásának tanú voltunk, nehezebb, mert hiányszik a történelmi távlat. Vannak azonban kétségtelen tények, melyek nemcsak pótolják, de többet érnek a történelmi távlatnál.

A Jugoszláv alkotmánytervezetnek a néphatalomról szóló 6.§-a azt mondja: »A nép a maga hatalmát az állami hatóságoknak általa szabadon választott képviselői szerveit, a népbizottságok útján érvényesíti, melynek a helyi bizottságoktól egész a népköztársaságok nemzgyűléséig és a szövetségi nemzgyűlésig a faszizmus és a reakció ellen vívott népfelszabadító harcban születtek és fejlődtek ki és ennek a harcnak alapvívómai.«

Tudjuk jól, emlékszünk jól, hogy Jugoszlávia 1941-ben történt összeomlása után a faszizmusnak csak egy ellensége váltotta a harcot a megszállók ellen: a Kommunista Párt, Títóval az élén. Ez az ellenállási mozgalom nyíltan hirdette programját. Tító partizánjai sapkájukon viselték az ötágú csillagot. S a demokrácia soha a világon és a történelem folyamán nem aratott olyan sikert és nem igazolt olyan tökéletesen népvezért, mint ahogyan az olyan sok és kíméletlen halált osztogató népfelszabadító harc igazolta Títót és partizánjait, amikor a nép, a gyilkos megszállókkal szövetségre lépett Draza Mihajlovicsot elhagyva, Tító zászlaja alá sorakozott. Elképzelhetetlen, hogy akadna ebben az országban, vagy akár külföldön olyan tárgyilagos szemlélő, aki tagadni merné azt a tényt, hogy a nép, az elnyomottak százezrei, Títóhoz és ötágú csillagot viselő partizánjai közé és mögé sorakoztak. De ha akadna olyan, aki ezt tagadná, az emlékezzék, Churchill 1944 februári beszámolójára, melyben sajnálatlalt veszi tudomásul Draza Mihajlovics elpártolását és bejelenti Tító 300.000 embert számláló partizán hadseregét.

Athén és Róma népe, a demokrácia ősi képviselői, a főtereken intézték a maguk sorsát. *Jugoszlávia népei — az erdőben.*

De nemcsak az 1944-ben háromszázezer lelket számláló Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg váltott színt az ötágú csillag mellett, mert ez nem lett volna elég abban az ádáz küzdelemben. Amíg ez a hadsereg eljutott eddig a számig, amíg eljutott a győzelemig, meg kellett, hogy hódítsa a nép millióit. A küzdeni nem tudók, a gyengék, az öregek, a betegek, a dolgozók mind, mind ott kellett, hogy álljanak e mögött a hadsereg mögött munkájukkal, segítő kezükkel, hogy azt táplálják, szolgálják, mert enélkül soha nem érte volna el azt, amit ezért nemcsak a hadsereg, a nép milliói intézték sorsukat ebben a küzdelemben közvetlenül, szabad akaratukból úgy, ahogy azt a demokrácia törvényei előírják, ahogy azt a polgári demokrácia megkívánja, de soha keresztül nem viszi.

A történelme küszöbén álló Jugoszláv népiállam demokráciájának sem lehet és nem is kell, hogy ezen felül külön próbaköve legyen, mint az, hogy ez az állam kinek, kiknek az érdekeit kívánja szolgálni.

Ez az ország egyenrangú és egyenjogú népek szövetsége. Ebben az országban nincsenek hindúk és nincsenek négerek. Ebben az országban »minden hatalom a néptől ered és a népé«, az államhatalom minden képviselőjét a nép választja »általános, egyenlő és közvetlen választások útján, szabadon.«

De nem csak politikai, hanem gazdasági téren is minden a népé, minden tőle származik, minden az ő érdekét szolgálja, minden érte van. Minden termelő eszköz a közös, a népi boldogulást szolgálja és ezek a termelő eszközök részben az állam, részben a kisemberek szervezetének, részben az egyének birtokában vannak. A Nép életérdekei megvédése céljából a gazdasági élet irányít kap. Irányít, mely mindenkit munkára kötelez, s mely a közösséget arra kötelezi, hogy mindenköt jutalmazzon munkájáért, de csak a munkájáért. — Magánosok, egyének kezében van a termelőeszközök egy része. A közösség azonban hóna alá nyúl a gyengének, támogatja és bátorítja a dolgozók szervezetkezését, hogy egyesült erővel keressék és találják meg a maguk boldogulását. — A föld azé, aki azt megműveli. — Az állam minden polgára egyenjogú, nemzetiségre, fajra és vallásra való különbség nélkül. Az alkotmánytervezetnek ez a szakasza olyan vívmány, melyre sem Anglia, sem Amerika demokráciája nem büszkélkedhet. Sem elméletben, sem gyakorlatban, Sem India, sem Délafrika népei, sem a négerek nem mondhatók egyenrangúaknak a többi néppel Angliában vagy Amerikában. — Az asszony egyenrangú és egyenjogú a férfivel és ugyan azon munkájáért, ugyan annyi fizetség jár. — A gyermek — a jövő. Az ártatlan, a védtelen, az öntudatlan gyermek egyenjogú, akár törvényes házasságból, akár házasságon kívül született. Nem visel többé pecsétet a homlokán olyan bűnért, melyet nem ő követett el, hanem a társadalom követett el ellene. — Teljes a lelkiismeret szabadsága. Hihet, vallhat olyan Istent, aki, amilyet akar. Nincsenek elismert és el nem ismert vallások, titkos szekták, rejtve rejtgetett hitek. Az Állam gondoskodik a nép egészségéről, testi és lelki épségéről. — Nem jótékony intézmények dolga a tüdővész elleni háború, hanem az állam ügye, a k o t m á n y o s kötelessége.

Az Állami Alapokmányban lefektetett szabályok, irányelvek, jogok és kötelességek minden egyes mondata, pontja és vesszője egyetlen célt tart szem előtt, *a nép a dolgozó, a legszélesebb* tömegek érdekeit. Az új demokrácia fontosabbnak tartja a lelkek szabadságát, az arany szabadságánál. Nem jöhet gazdasági válság, nem jöhet munkanélküliség, nem jöhet nyomor! El kell pusztulniok a tüdőt fertőző, nedves, sötét zúgoknak és a lelket fertőző aranyoknak. Nem jöhet válság és nem jöhet munkanélküliség, mert a termelés úgy kap irányít, amint a szükséglet megkívánja, ahogy az évente áradó folyót beleszorítja a munkáskéz a medrébe. El kell pusztulniok az áporodott szagú viskóknak, mert az urak palotái helyett a dolgozók maguknak építenek kényelmes, emberi lakásokat. — Ez talán nem felel meg néhány tucatnyi nagyitkésnek, de a dolgozók millióinak erre van szüksége.

Akár milyen furcsán is hangzik, ez az új demokrácia valósítja meg a bibliai tanokat arról, hogy minden ember egyforma. Azokat a tanokat, melyeket a biblia álszent hirdetői prédikáltak, de megvalósítani soha nem akartak és nem akarnak. A szocializmus valósítja meg a demokráciát, minden egyes ember, az egész nép boldogulását, amit a »demokraták« hirdetnek, de soha megvalósítani nem tudták és soha igazán megvalósítani nem akartak.

A népi demokráciának ez a formája még csak most van munkája letelején. Az állami élet hatalmas gépezete még csak most indult meg, azonban a most tárgyalás alatt álló Alkotmánytervezet úgy vetíti elénk a jövő életét, mint egy tiszta filmképet. S ebben a képben nem látható más, mint a népi de-

mokrácia. az igazi demokrácia életet, életet, szabadságot hirdető mása... Nem is tagadja ezt, mert nem tagadhatja ennek a rendszernek egyetlen ellensége sem. A reakció csak kétségbevonja, hogy a film valóban vetítésre is kerül. A reakció kezességet követel, kezességért kiált. »Nem látja biztosítottnak a program keresztülvitelét.«

1941-ben maroknyi ember emelte öklét a világ leghatalmasabb hadserege ellen. A reakció akkor sem tudott hinni és bízni. S ez a maroknyi ember torhetetlen hitével, háálmegevetésével és népi demokráciájával tengert szabadtított a gyűlösköz tömegére és elsöpörte, mint vihar a futóhomokot. Azok, akik ma itt a nép akaratóból és a nép segítségével irányítják az új, az egyetlen igaz demokrácia életét, vérfürdőben, tűzben, viharban, rongyos ruhában, talpatlan lábbelivel, pusztakézével, zsákmányolt fegyverrel, darab kenyérrrel, vagy anélkül, győzelemre vitték *minden ember egyenlőségét, minden ember jogát a munkához és munkájáért a méltó élethez*, ma és holnap, a béke korszakában nem lesznek gyengébbek, nem is lehetnek azok. Nem lehetnek, mert bebizonyították, hogy nem magukért, hanem az emberiségért életüket áldozzák. Kezességet adtak, vériükkel felelnek azért, hogy jövőnk jobb, szebb és boldogabb lesz. A legszebb és legboldogabb, amit ember elérhet, mert mindenkinek egyformán mérí a földi világ legnagyobb és egyetlen kincsét — munkát és kenyeret.

1941 TELÉN

Irta: Nádor Kató

Hetek óta rémület ülte meg a várost. Az utcák üresek, a környező falvakból még véletlenül sem téved be senki. A kifosztott üzletekben nincs árú, az élelem elfogyott. A mészárszékek ajtajain nehéz lakatok és az élelmiszerüzletek, gyümölcsös és zöldségárús bódék behavazott kilincsét sem érintette emberi kéz. A piszkos ablakok mögött mindenütt üres polcok és kosarak. A valamikor népes piactér is kihalt, sehol egy kocsis a nemrég még gyümölcstől, főzeléktől roskadó asztalokról eltűnt minden. Az asszonyok karjukon üres kosarakkal idegesen, szaladgálnak fel és alá az üres piacon, hátha mégis találnak valamit, a város egyik végétől a másikig, remélve, hogy valaki majd csak bemerészkedik a falvakból.

Végre feltűnik egy asszony, aki kevés krumplit visz szatyrában. Lépten nyomon megállítják izgatott hangok. »Hol vette? Hol lehet kapni?« Alig győzi mondogatni »A sógornómtól kaptam, de hogy ad el, neki magának sincs, nekem is csak azért adott, mert beteg a gyermekem.

Az utcákon csak asszonyokat látni, a férfiak eltűntek, összeszedték valamennyit és munkára hajtották őket. A férfilakóság nagy része ott dolgozik a repülőtéren, németek őrizete mellett, térdig sárban-vízben fizes és élelem nélkül. A fardatokat puskatussal és korbáccsal serkentik gyorsabb mozgásra. De a németeken is úrrá lett a rémület. Tankjaik és stukáik védelme ellenére, fogvacogva remegnek meg, még a »partizán« szó hallatára is. Kihajítják az embereket az utak mellé. Ott 500 méterig kivágnak minden fát, bokrot, leszededik a kukorica szárát, elrendelik, hogy az utak mentén a jövőben csak krumplit szabad ültetni, nehogy megbújhasson ott valaki.

Amióta a partizánok belöttek a piacig, a németek sem nagyon mutatkoznak, a hídon túlra meg egyáltalán nem merészkednek.

A vonatok már hat hét óta nem közlekednek. Időnként robbanások hallatszanak. Újság nincs.